

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

А. О. Хмель

Теорія міжнародних відносин

*Методичні вказівки
до семінарських занять*

Випуск 279

Миколаїв, 2019

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (витяг з протоколу № 10 від 27.06.2019)

Рецензенти:

Тодоров І. Я., доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету;

Палагнюк Ю. В., доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Інституту державного управління ЧНУ імені Петра Могили.

X 65

Хмель А. О. Теорія міжнародних відносин : Методичні вказівки до семінарських занять / Хмель А. О. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – 52 с. (Методична серія ; Вип 279).

Методичні вказівки до семінарських занять з курсу «Теорія міжнародних відносин» містять зміст і теми лекцій, плани семінарських занять, проблеми для обговорення, контрольні питання, завдання для самостійного виконання, вимоги до написання творчих завдань, доповідей, контрольні питання до іспиту, список основної та рекомендованої літератури.

Методичні вказівки мають на меті полегшити вивчення студентами бакалаврату курсу «Теорія міжнародних відносин», розвинути їх дослідницькі навички, які допоможуть під час написання курсових та дипломних робіт, активізувати самостійну роботу студентів, допомогти їм у більш глибокому освоєнні курсу.

Призначені для студентів Чорноморського національного університету імені Петра Могили спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

ЗМІСТ

Концепція викладання дисципліни «Теорія міжнародних відносин»	4
Опис навчальної дисципліни	7
Програма навчальної дисципліни	8
Плани лекційних занять	9
Теми і плани семінарів із курсу «Теорія міжнародних відносин»	22
Методичні вимоги до виконання завдань.....	32
Завдання для самостійної роботи	35
Питання до іспиту з дисципліни «Теорія міжнародних відносин»	41
Тестові завдання з курсу «Теорія міжнародних відносин».....	44
Рекомендована література до курсу «Теорія міжнародних відносин»	48
Словник термінів з курсу «Теорія міжнародних відносин»	53

КОНЦЕПЦІЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

Професійна підготовка студентів, які навчаються за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», передбачає вивчення на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» навчальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин».

Теорія міжнародних відносин (ТМВ) є однією з наукових і навчальних дисциплін, спрямованих на вивчення такого багатопланового об'єкта дослідження як міжнародні відносини, теорії і концепції пояснення цього системного явища, закономірностей розвитку міжнародних відносин.

Метою дисципліни «Теорія міжнародних відносин» є ознайомлення студентів із головними категоріями сфери міжнародних відносин (як теорії так і практики), класичними та новими парадигмами міжнародно-політичного аналізу; основними методами, принципами і підходами дослідження, базовими теоріями й концепціями пояснення особливості міжнародних відносин.

Завдання курсу полягає в тому, щоб на основі викладу ключових питань міжнародно-політичної науки полегшити студентам сприйняття наступних курсів з історії та теорії міжнародних відносин і підготувати їх до вивчення комплексу конкретних проблем сучасної світової політики. У лекціях простежуються основні тенденції еволюції об'єкта теорії міжнародних відносин, пояснюються основні поняття і категорії, що використовуються фахівцями-міжнародниками. Студентам даються елементарні відомості про закономірності розвитку міжнародних процесів минулого і сучасності, їх зміст і спрямованість, тобто *знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. Здатність до міждисциплінарної взаємодії, налагодження та здійснення комунікаційної діяльності із зовнішнім середовищем, спілкування з експертами з інших галузей.*

Таким чином, **завдання курсу** «Теорія міжнародних відносин» полягають у тому, щоб:

- надати в розпорядження студентів усю сукупність наукових понять, термінів, ідей, концепцій, теорій, парадигм, знання яких дозволить їм осмислено сприймати, трактувати та досліджувати багатоскладовий і суперечливий світ міжнародних відносин (МВ);
- дати студентам уявлення про найбільш загальні та поширені методи, необхідні для аналізу міжнародних процесів;

– розглянути класичні традиції вивчення міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки та їх зв'язок з сучасними напрямками пізнання світової та міжнародної політики.

Об'єктом дисципліни «Теорія міжнародних відносин» є системні знання про міжнародні відносини.

Предметом навчальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин» є теорії функціонування та розвитку міжнародних відносин.

Студенти повинні знати:

– про природу, динаміку, принципи організації та історичні тенденції розвитку міжнародних відносин;

– про стан досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях;

– про природу, джерела та інститути зовнішньої політики держави. Знання і розуміння основ політичної теорії та історії політичної думки;

– основи геополітики та геостратегії;

– концепції й теорії до розуміння міжнародних відносин; методологію, методи та методика теорії міжнародних відносин; системний підхід та системний аналіз, методи та методика аналізу міжнародних відносин;

– закономірності розвитку міжнародних відносин; соціально-класові та політичні витоки міжнародних відносин;

– типи, види та форми міжнародних відносин; види сили у міжнародних відносинах, суб'єкти міжнародних відносин та їх інтереси; взаємини держав та міждержавні відносини;

– інформаційні та управлінські процеси у міжнародних відносинах.

Студенти повинні вміти:

– здійснювати аналіз процесів світової політики і глобальних проблем сучасності;

– визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів;

– проводити самостійні дослідження проблем міжнародних відносин із використанням наукових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів;

– аналізувати та оцінювати концептуальні підходи до вирішення проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики;

– здійснювати самостійні індивідуальні та групові дослідження в сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики, регіоназнавства та

міжнародних комунікацій, готувати та оприлюднювати звіти про результати досліджень;

- бути здатними розуміти міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному;

- демонструвати знання, набуті у процесі навчання, щодо природи, еволюції, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також про природу та джерела зовнішньої політики держав і діяльність інших учасників міжнародних відносин;

- демонструвати знання основних понять і категорій теорії міжнародних відносин, розуміння еволюції міжнародних відносин, історії світової та української дипломатії;

- визначати об'єктивні та суб'єктивні інтереси суб'єктів міжнародних відносин; аналізувати історичні підвалини сучасних міжнародних відносин, сьогоденні події та явища міжнародного життя й прогнозувати розвиток міжнародних відносин;

- застосовувати моделі планування зовнішньої політики.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Нормативна навчальна дисципліна «Теорія міжнародних відносин» частково базується на нормативних навчальних дисциплінах «Країнознавство», «Вступ до спеціальності», «Історія міжнародних відносин» та є основою для вивчення багатьох нормативних навчальних дисциплін «Аналіз зовнішньої політики», «Міжнародні відносини та зовнішня політика» і т. д.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	«Теорія міжнародних відносин»	
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»	
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Міжнародні відносини	
Рівень вищої освіти	бакалавр	
Статус дисципліни	нормативна	
Курс навчання	2	
Номер(и) семестрів (триместрів):	денна форма	заочна форма
	3 (семестр)	4,5 (триместри)
Загальна кількість кредитів ЄКТС/год.	3,5 кредитів/105 год.	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	денна форма	заочна форма
	30	6
	15	6
	60	93
Відсоток аудиторного навантаження	43 %	11 %
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	іспит	

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
Змістовний модуль 1. Теорія міжнародних відносин як наука				
1	Вступ до курсу. Структура ТМВ	2	2	4
2	Генеza та розвиток теорії міжнародних відносин. Основні парадигми у ТМВ	4	5	10
3	Методологія та методи досліджень ТМВ	4	2	6
Змістовний модуль 2. Основні категорії теорії міжнародних відносин				
4	Суб'єкти міжнародних відносин, цілі та інтереси суб'єктів	4	–	6
5	Системи міжнародних відносин	4	2	6
6	Форми міжнародних відносин. Міжнародне співробітництво	4	2	6
7	Мораль, право і політика: можливі моделі взаємодії	2	–	6
8	Міжнародні конфлікти	2	1	4
9	Міжнародна безпека. Моделі міжнародної безпеки	2	1	6
10	Глобалізація і взаємодія цивілізацій.	2	–	6
Усього за курсом		30	15	60

Заочна форма

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
Змістовний модуль 1. Теорія міжнародних відносин як наука				
1	Тема 1. Вступ до курсу. Структура ТМВ	1	–	8
2	Тема 2. Генеza та розвиток теорії міжнародних відносин. Основні парадигми у ТМВ	–	2	8
3	Тема 3. Методологія та методи досліджень ТМВ	1	–	8
Змістовний модуль 2. Основні категорії теорії міжнародних відносин				
4	Тема 4. Суб'єкти міжнародних відносин, цілі та інтереси суб'єктів	2	–	8
5	Тема 5. Системи міжнародних відносин	2	–	8
6	Тема 6. Форми міжнародних відносин. Міжнародне співробітництво	–	2	8
7	Тема 7. Мораль, право і політика: можливі моделі взаємодії	–	–	12
8	Тема 8. Міжнародні конфлікти	–	–	14
9	Тема 9. Міжнародна безпека. Моделі міжнародної безпеки	–	2	10
10	Тема 10. Глобалізація і взаємодія цивілізацій.	–	–	11
Усього за курсом		6	6	95

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовний модуль 1

Тема 1. Вступ до курсу. Структура ТМВ. (2 год.)

План лекції

1. Цілі та завдання курсу. Зв'язок з іншими науками. Предмет та об'єкт.
2. Функції дисципліни.
3. Міжнародні відносини як об'єкт вивчення. Еволюція взаємозв'язку міжнародних й внутрішньодержавних відносин.
4. Проблема «автономності» і законів ТМВ. Зміст закономірностей.

Література

1. Мальський М. Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.
5. Цыганков П. Политическая социология международных отношений : учеб. пособие. М. : РАДИКС, 1994. 320 с.
6. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
7. Шепелев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
8. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин: навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Тема 2. Генеза та розвиток теорії міжнародних відносин. Основні парадигми у ТМВ (4 год.)

План лекції

1. Формування традиції щодо розуміння сутності міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки.
2. «Канонічні» парадигми в ТМВ основні положення політичного реалізму; ліберально-ідеалістичної парадигми; марксистсько-ленінської парадигми.

3. Еволюція «канонічних» парадигм, «великі дискусії»: модернізм і традиціоналізм, критика «транснаціоналістами» поглядів прихильників державно-центричного підходу, суперечності неореалізму й неолібералізму.

4. Неомарксизм і світ-системна теорія.

5. Модернізм і постмодернізм. Соціологія міжнародних відносин. Міжнародна політекономія. Системні та факторні теорії.

6. Загальні та специфічні теорії міжнародних відносин.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
3. Шепелев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
4. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

5. Арон Р. Мир і війна між націями. К. : Юніверс, 2000. 688 с.
6. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. М. : Международные отношения, 1999. 256 с.
7. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М. : Международные отношения, 2004. 286 с.
8. Богатуров А. Лидерство и децентрализация в мировой системе // Международные процессы. 2006. № 4. С. 5–15.
9. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер с англ. / под общ. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. СПб. : Университетская книга, 2001. 416 с.
10. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. М. : Логос, 2001. 428 с.
11. Давыдов Ю. Понятие «жесткой» и «мягкой» силы в теории международных отношений // Международные процессы. 2004. Т. 2. № 1 (4). С. 69–80.
12. Киссинджер Г. Дипломатия / пер. с англ. / М. : Ладомир, 1997. 848 с.
13. Клаузевиц К. О войне. Москва: Эксмо, 2004. URL : https://hr guru.ucoz.ru/_id/0/9_2Aw.pdf.
14. Коппель О. Проблема взаємодії цивілізацій і характер її впливу на міжнародні відносини // Вісн. Київ. ун-та. Сер. Міжнародні відносини. 2002. № 21–24. С. 168–172.

15. Кривохижа В. И. На пороге изменений в миропорядке // Международная жизнь. 2001. № 4. С. 30–39.
16. Кукулка Ю. Проблемы теории международных отношений. Москва : Прогресс, 1980. 320 с.
17. Кулагин В. Современные теории международных отношений // Международная жизнь. 1998. № 1. С. 81–91.
18. Мадіссон В., Шахов В. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Либідь, 1997. 176 с.
19. Макиавелли Н. Государь. Москва : Планета, 1990. 80 с.
20. Моргентгау Г. Политические отношения между нациями. Борьба за власть и мир // Социально-политический журнал. 1997. № 2. С. 189–201.
21. Основи політичної науки : Курс лекцій / за ред. Б. Кухти. Ч. 4. Міжнародна політика. Л. : Кальварія, 1999. 436 с.

Тема 3. Методологія та методи досліджень ТМВ (4 год.)

План лекції

1. Методологія, методи та методики ТМВ, їх визначення та співвідношення.
2. Методи теоретичного аналізу МВ.
3. Діалектично-матеріалістичний підхід. Конкретно-історичний підхід, його правила.
4. Загальні, часткові та спеціальні методи наукового аналізу міжнародних відносин.
5. Структурно-функціональний метод. Системний підхід та системний аналіз.
6. Методики однофакторного та багатфакторного аналізу в МВ.
7. Методика та техніка емпіричного аналізу МВ.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
4. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

5. Баталов Э. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). М. : РОССПЭН, 2005. 376 с.
6. Батюк В. Постбиполярная ретроспектива мирового порядка // Международные процессы. 2010. Т. 8. № 2 (23). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-three/009.htm>.
7. Бебик В. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: Навчальний посібник / В. Бебик, С. Шергін, Л. Дегтерьова. К. : Університет «Україна», 2006. 208 с.
8. Богатуров А. Лидерство и децентрализация в мировой системе // Международные процессы. 2006. № 4. С. 5–15.
9. Богатуров А. Плюралистическая однополярность и интересы России // Свободная мысль. 1996. № 2. С. 100–115.
10. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн; пер с англ. / под общ. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. СПб. : Университетская книга, 2001. 416 с.
11. Воскресенский А.Д. Многофакторное равновесие в международных отношениях // Свободная мысль. 2000. № 4. С. 7–24.
12. Косолапов Н. А. Международные конфликты : эволюция теории (вторая половина XX в.) // Проблемы американистики : конфликты и кризисы в международных отношениях : проблемы теории и истории : Материалы ассоциации изучения США / Отв. ред. А. С. Маныкин. М. : МАКС Пресс, 2001. Вып 11. С. 11–40.
13. Кувалдин В. Глобальный мир : экономика, политика, международные отношения : учеб. пособие. М. : Магистр, 2009. 207 с.
14. Лебедева М. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия. М. : МОНФ, 2000. 152 с.
15. Мадіссон В., Шахов В. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Либідь, 1997. 176 с.
16. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів. Гострі колізії сучасної міжнародної системи в умовах глобалізації // Політика і час. 2006. № 7–8. С. 49–61.

Змістовний модуль 2

Основні категорії теорії міжнародних відносин

Тема 4. Суб'єкти міжнародних відносин, цілі та інтереси суб'єктів МВ (4 год.)

План лекцій

1. Зміст понять «суб'єкт», «агент», «актор», «учасник» міжнародних відносин.
2. Держава як основний міжнародний актор.

3. Міжурядові й неурядові організації, їх класифікація і основні функції в міжнародних відносинах.
4. Особливості міжнародної ролі ТНК, національно-визвольних рухів, терористичних організацій як учасників міжнародних відносин.
5. Теоретичний і конкретно-політичний статус індивіда як міжнародного актора.
6. Основні тенденції міжнародних відносин щодо перерозподілу ролей й взаємодії міжнародних акторів.
7. Поняття та сутність інтересів суб'єктів МВ. Потреби, інтереси, мотиви, цілі.
8. Класові, державні та національні інтереси, їх роль та значення у МВ.
9. Співвідношення національного та інтернаціонального у зовнішній політиці країн. Концепція «національного інтересу» її МВ.
10. Класифікація інтересів суб'єктів у МВ. Ієрархія міжнародних інтересів. Спектри міжнародних інтересів.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
3. Шепелев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
4. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

5. Баталов Э. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). М. : РОССПЭН, 2005. 376 с.
6. Батюк В. Постбиполярная ретроспектива мирового порядка // Международные процессы. 2010. Т. 8. № 2 (23). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-three/009.htm>.
7. Основи політичної науки : Курс лекцій / За ред. Б. Кухти. Ч. 4. Міжнародна політика. Л. : Кальварія, 1999. 436 с.
8. Пантелеев В. Soft Power : роль суб'єктивного чинника у міжнародних відносинах // Зовнішні справи. 2010. № 2. С. 36–39.
9. Чихарев И. «Умная мощь» в арсенале мировой политики // Международные процессы. 2011. Т. 9. № 1 (25). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-fifth/011.htm>.

10. Шаклеина Т. Великие державы и региональные подсистемы // Международные процессы. 2011. Т. 9. № 2 (26). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-sixth/004.htm>.
11. Шевчук О. В. Стратегія «м'якої сили» КНР на початку XXI ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. 2010. Вип. 117. Т. 130. Державне управління. Політологія. С. 91–97.
12. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів. Гострі колізії сучасної міжнародної системи в умовах глобалізації // Політика і час. 2006. № 7–8. С. 49–61.

Тема 5. Системи міжнародних відносин (4 год.)

План лекції

1. Соціальні організми як основні елементи глобальної макросистеми.
2. Етапи становлення МВ. Основні системні властивості сучасних МВ: відносність, відокремленість, цілеспрямованість, самоврядування.
3. Високодинамічний характер процесів у МВ. Складність й багаторівневість системи МВ. Структура й середовище МС.
4. Комплекси та підсистеми МВ. Глобальні проблеми світу та поява нових комплексів МВ.
5. Поняття системи міжнародних відносин. Типології міжнародних систем, історичні види МС.
6. Концепція «міжнародних систем» А. Раппопорта, Ч. Маклеланда, Р. Каплана, С. Хоффмана, структурно-функціонального підходу Дж. Модельського.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
4. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

5. Баталов Э. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). М. : РОССПЭН, 2005. 376 с.

6. Бжезинский З. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века // США. Экономика. Политика. Идеология. 1994. № 4. С. 112–121.
7. Богутуров А. Глобальные аспекты «цивилизационного» влияния США в 21 в. // Мировая экономика и международные отношения. 2007. № 9. С. 114–121.
8. Богатуров А. Лидерство и децентрализация в мировой системе // Международные процессы. 2006. № 4. С. 5–15.
9. Богатуров А. Плюралистическая однополярность и интересы России // Свободная мысль. 1996. № 2. С. 100–115.
10. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн; пер с англ. / под общ. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. СПб. : Университетская книга, 2001. 416 с.
11. Воскресенский А. Д. Многофакторное равновесие в международных отношениях // Свободная мысль. 2000. № 4. С. 7–24.
12. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. М. : Логос, 2001. 428 с.
13. Кукулка Ю. Проблемы теории международных отношений. Москва: Прогресс, 1980. 320 с.
14. Кулагин В. Мир в XXI веке : многополюсный баланс сил или глобальный Рах democratica (Гипотеза «демократического мира» в контексте альтернатив мирового развития) // Полис. 2000. № 1. С.23–37.
15. Малек М. Распад государств и его значение для международных отношений // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. 2006. № 3. С. 84–96.
16. Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / Кер. авт. кол. О. А. Коппель ; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. К. : Вид-полігр. центр «Київ. ун-т», 2008. 606 с.
17. Основи політичної науки : курс лекцій / за ред. Б. Кухти. Ч. 4. Міжнародна політика. Л. : Кальварія, 1999. 436 с.
18. Фельдман Д. Международный конфликт и будущее системы международных отношений // Власть. 2010. № 11. С. 39–43.

Тема 6. Форми міжнародних відносин. Міжнародне співробітництво (4 год.)

План лекції

1. Критерії класифікації форм МВ. Міжнародний рух. Міжнародні дії. Міжнародні взаємодії як типова форма МВ.

2. Міжнародне співробітництво і його типологія залежно від форм та змісту. Юридичні основи міжнародного співробітництва.

3. Політичні основи міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво: економічні інтереси, політичні цілі (сутність взаємодії).

4. Міжнародне співробітництво та соціально-економічний лад держав, проблеми держав що розвиваються, політика багатосторонньої й двосторонньої допомоги.

5. Міжнародна інтеграція. Поняття та сутність інтеграції у МВ. Рівні, форми та мета міжнародної інтеграції. Міжнародна інтеграція та регіональне співробітництво держав.

6. Міжнародна економічна інтеграція, її особливості, принципи та механізм міжнародної економічної інтеграції.

7. Міжнародна політична інтеграція, її відмінні типологічні риси та практичні проблеми.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
4. Цыганков П. Политическая социология международных отношений : учеб. пособие. М. : РАДИКС, 1994. 320 с.
5. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
6. Шепелев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
7. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Тема 7. Мораль, право і політика: можливі моделі взаємодії (2 год.)

План лекції

1. Критерії моральності в трактуванні основних теорій МВ. Проблема справедливості в міжнародній політиці.

2. Доктрина «природного права» і загальнолюдські цінності та ідеали в міжнародних відносинах. Загальна декларація прав людини (1948).

3. Етико-моральний аспект колективної відповідальності і провини в теорії та практиці МВ. Концепція «гуманітарного втручання».

4. Міжнародне право та міжнародна політика в ТМВ. Вплив міжнародного права на внутрішнє законодавство держав.

5. Поглиблення процесу взаємопроникнення права, моралі і політики. Моральність «індивідуальна» і «політична».

Література

Основна

1. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
2. Шепслев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
3. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

4. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М. : Международные отношения, 2004. 286 с.
5. Бжезинский З., Скоукрофт Б. Америка и мир: беседы о будущем американской внешней политики / пер. с англ. И. Е. Добровольского. М. : Астрель, 2012. 317 с.
6. Давыдов Ю. Понятие «жесткой» и «мягкой» силы в теории международных отношений // Международные процессы. 2004. Т. 2. № 1 (4). С. 69–80.
7. Кухта Б. Хто є хто в європейській та американській політичній науці / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук. Л. : Кальварія, 1997. 282 с.
8. Лебедева М. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия. М. : МОНФ, 2000. 152 с.
9. Мадіссон В., Шахов В. Політологія міжнародних відносин: навч. посібник. К. : Либідь, 1997. 176 с.
10. Міжнародні системи та глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. кол. О. А. Коппель ; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. К. : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2008. 606 с.
11. Мурадян А. Самая благородная наука. Об основных понятиях международно-политической теории. Москва : Международные отношения, 1990. 158 с.
12. Шевчук О. В. Стратегія «м'якої сили» КНР на початку XXI ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2010. Вип. 117. Т. 130. Державне управління. Політологія. С. 91–97.
13. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів. Гострі колізії сучасної міжнародної системи в умовах глобалізації // Політика і час. 2006. № 7–8. С. 49–61.

Тема 8. Міжнародні конфлікти (2 год.)

План лекцій

1. Міжнародна залежність, її форми (колоніальна, неокolonіальна, економічна, політична, військово-стратегічна залежність).
2. Міжнародна протидія та міжнародна конфронтація.

3. Поняття міжнародного конфлікту, їх типи, види, стадії, фази, етапи. Структура міжнародного конфлікту.

4. Способи розв'язання криз та конфліктів у міждержавних відносинах. Джерела міжнародної напруженості, її типологія.

5. Міжнародна відповідальність держав. Концепція без'ядерного, ненасильницького світу.

6. Критичний аналіз теорій міжнародного конфлікту Р. Райта, Ч. Боулдинга, А. Раппопорта.

7. Війна як форма міжнародних відносин. Справедливі та несправедливі війни. Міжнародне право та заборона агресивних війн.

8. Проблеми локальних війн у сучасних умовах. Принципи неподільності світу та спільної долі людства.

Література

Основна

1. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Цыганков П. Политическая социология международных отношений : учеб. пособие. М. : РАДИКС, 1994. 320 с.
3. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарика, 2003. 590 с.
4. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

5. Арон Р. Мир і війна між націями. К. : Юніверс, 2000. 688 с.
6. Капітоненко М. Міжнародні конфлікти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Либідь, 2006. 352 с.
7. Кейган Р. О рае и силе : Америка и Европа в новом мировом порядке. М., 2004. 158 с.
8. Киссинджер Г. Дипломатия / пер. с англ. / М. : Ладомир, 1997. 848 с.
9. Клаузевиц К. О войне. Москва: Эксмо, 2004. URL : https://hr guru.ucoz.ru/_id/0/9_2Aw.pdf.
10. КОРТУНОВ С. В. Становление нового мирового порядка // Международная жизнь. 2002. № 6. С. 77–94.
11. Косолапов Н. А. Международные конфликты : эволюция теории (вторая половина XX в.) // Проблемы американистики : конфликты и кризисы в международных отношениях : проблемы теории и истории : Материалы ассоциации изучения США / Отв. ред. А. С. Манькин. М. : МАКС Пресс, 2001. Вып 11. С. 11–40.
12. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование // Мировая экономика и международные отношения. 2006. № 2. С. 3–16.
13. Фельдман Д. Международный конфликт и будущее системы международных отношений // Власть. 2010. № 11. С. 39–43.

14. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке ; пер. с англ. М. : АСТ ; Владимир : ВКТ, 2010. 222 с.
15. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций ; пер. с англ. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
16. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів. Гострі колізії сучасної міжнародної системи в умовах глобалізації // Політика і час. 2006. № 7–8. С. 49–61.

Тема 9. Міжнародна безпека. Моделі міжнародної безпеки (2 год.)

План лекцій

1. Сила і насильство в міжнародних відносинах. Сила як категорія ТМВ і один з факторів міжнародної політики, види та форми сили в МВ.

2. Насильницькі і ненасильницькі методи дій держав на міжнародній арені. Структурні елементи зовнішньополітичної сили держави.

3. Військова сила і збройне насильство. Методи впливу збройної сили: переконання, примус, придушення, форми прояви військової потужності

4. Баланс інтересів як можливість мінімізації насильства в практиці міжнародного життя. Гуманізація міжнародних відносин і концепція ненасильства.

5. Поняття «міжнародної безпеки». Національна, регіональна і глобальна безпека.

6. Контроль над озброєнням та роззброєння: відмінності у підходах. Поширення ЗМУ. Партизанська війна і тероризм. Колективна безпека.

7. «Нетрадиційні» аспекти безпеки: економічний, демографічний, екологічний, інформаційний.

8. Доктрина «природного права» й загальнолюдські цінності й ідеали. Основні принципи міжнародного права, специфіка їх регулятивної ролі.

Література

1. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.

4. Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.
5. Цыганков П. Политическая социология международных отношений : учеб. пособие. М. : РАДИКС, 1994. 320 с.
6. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
7. Шепелев М. Теорія міжнародних відносин : підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
8. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин: навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Тема 10. Глобалізація і взаємодія цивілізацій (2 год.)

План лекцій

1. Глобалізація як феномен, її сутність. Вестернізація як глобалізація та «глобалізація» як американізація (В. Іноземцев).
2. Антиглобалізм, його ідейні засади.
3. Прояви глобалізації: глобальна економіка, глобалізація фінансової сфери, торгівлі, ринку праці, мас-медіа.
4. Соціальні та психологічні наслідки глобалізації. Глобальні проблеми людства.
5. Цивілізаційні парадигми в історії України. Концепція чотирьох етапів української державності , її культурно-цивілізаційний зміст.
6. Співвідношення цивілізаційного визначення і зовнішньо-політичної орієнтації.
7. Суперечності цивілізаційного визначення України. Українська та світова політична думка про місце України в світовому політичному просторі.
8. Україна в світовій цивілізації ХХІ ст. Стан, цивілізаційний потенціал, розвиткові можливості та перспективи України у сучасному світі.

Література

Основна

1. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

3. Бебик В. Сучасна глобалістика : провідні концепції і модерна практика : навчальний посібник / В. Бебик, С. Шергін, Л. Дегтерьова. К. : Університет «Україна», 2006. 208 с.

4. Коппель О., Пархомчук О. Міжнародні системи та глобальний розвиток : навч. посібник. К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. 320 с.
5. Коппель О. Проблема взаємодії цивілізацій і характер її впливу на міжнародні відносини // Вісн. Київ. ун-та. Сер. Міжнародні відносини. 2002. № 21–24. С. 168–172.
6. Коппель О. Україна в контексті світових цивілізацій // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. К., 2002. Вип. 32. Ч. 1. С. 18–23.
7. Кортунов С. В. Становление нового мирового порядка // Международная жизнь. 2002. № 6. С. 77–94.
8. Кулагин В. Мир в XXI веке : многополюсный баланс сил или глобальный Pax democratica (Гипотеза «демократического мира» в контексте альтернатив мирового развития) // Полис. 2000. № 1. С. 23–37.
9. Міжнародні системи та глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. кол. О. А. Коппель; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. К. : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2008. 606 с.
10. Орлов М. Место и роль религии в глобальных процессах современности // Власть. 2008. № 4. С. 91–94.
11. Пантелеев В. Soft Power: роль суб'єктивного чинника у міжнародних відносинах // Зовнішні справи. 2010. № 2. С. 36–39.
12. Фукуяма Ф. Америка на распутье : демократия, власть и неоконсервативное наследие ; пер. с англ. М. : АСТ, 2008. 284 с.
13. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек ; пер.с англ. М. : АСТ : Полиграфиздат, 2010. 588 с.
14. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций ; пер. с англ. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
15. Шаклеина Т. Великие державы и региональные подсистемы // Международные процессы. 2011. Т. 9. № 2 (26). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-sixth/004.htm>.

ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРІВ ІЗ КУРСУ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої студенти самостійно формують відповіді на раніше окреслені питання й, викладач, за необхідності, організовує дискусію.

Завданнями семінарських занять є:

- поглиблення теоретичних знань, отриманих під час лекційних занять;
- заохочення студентів до аналізу процесів, феноменів і проблем сучасних міжнародних відносин, активної творчої роботи зі самостійного опрацювання рекомендованої літератури;
- вироблення у студентів умінь використовувати теоретичні знання в практичній діяльності;
- заохочення студентів до прагнення на основі знання вітчизняних подій минулого та сучасності сприяти ефективній участі України у сучасній системі міжнародних відносин.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді, їх виступи, активність у дискусії, уміння формувати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття вносяться у відповідний журнал. Отримані студентом оцінки за окремі семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з цієї навчальної дисципліни.

Тема 1. Вступ до курсу. Структура ТМВ (2 год.)

План

1. Поняття й критерії науки як такої. Співвіднесення термінів наука і теорія.
2. Предмет міжнародно-політичної науки, структура ТМВ.
3. Завдання, особливості та функції ТМВ.
4. Визначення та структура міжнародних відносин.
5. Світова політика. Взаємозв'язок внутрішньої і зовнішньої політики.

Методичні рекомендації до семінару

Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару. Студент має чітко визначати наступні терміни: наука, теорія, парадигма, рівні наукових досліджень (їх назви), формувати особливості ТМВ, визначати структурні елементи, завдання та функції ТМВ, світова політика, внутрішня політика, зовнішня політика.

Студент **заздалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Карр Э. Х. Двадцать лет кризиса : 1919–1939. Введение в изучение международных отношений // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt02.html>.

2) Розенау Дж. К исследованию взаимопересечения внутривосточной и международной систем // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt14.html>.

3) Булл Х. Теория международных отношений : пример классического подхода // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt16.html>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html. (Розділ 1. Теорія міжнародних відносин як наука, Розділ 2. Методологічні проблеми теорії міжнародних відносин).
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. С. 9–23.
3. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003 URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html (Глава 1. Объект и предмет международно-политической науки, Глава 2).
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає різниця між теорією і наукою? Дайте визначення цим термінам.

2. У чому полягає особливість ТМВ як науки? Яким є об'єкт її дослідження?

3. Чи сформована ТМВ як наука до кінця? Чому?

4. Назвіть структурні елементи міжнародно-політичної науки?

Чим відрізняються ці складові від складових елементів ТМВ?

5. У чому полягає основна різниця між термінами «світова політика» та «міжнародні відносини»?

6. Чим різняться внутрішня і зовнішня політика держави?

Тема 2. Традиції, парадигми й суперечності в теорії міжнародних відносин (3 год.)

План

1. Традиції: міжнародні відносини в історії соціально-політичної думки.
2. «Канонічні» парадигми: основні положення:
 - політичний реалізм;
 - ліберально-ідеалістична парадигма;
 - марксистсько-ленінська парадигма.
3. «Великі дебати»: місце в них політичного реалізму і ідеалізму.
4. Положення неореалізму та неолібералізму, основні суперечності між ними.
5. Неомарксизм. Світ-системна теорія.

Методичні рекомендації до семінару

Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару. Студент має чітко визначати наступні терміни: лібералізм/неолібералізм, реалізм/неореалізм, марксизм/неомарксизм, традиції, «великі дебати», світ-системна теорія, основних представників парадигм (не менше 5 осіб).

Студент **заздалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Моргентау Г. Политические отношения между нациями: борьба за власть и мир // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt04.html>.

2) Моргентау Г. Международная политика URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Sem/30.php.

3) Уолц К. Н. Человек, государство и война : теоретический анализ // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt06.html>.

4) Най Дж. С. мл., Кохэн Р. О. Транснациональные отношения и мировая политика // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt12.html>.

5) Аллисон Г. Т. Концептуальные модели и кубинский ракетный кризис // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt26.html>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. (Частина 3. Парадигми теорії міжнародних відносин, Розділи 5–7 URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html/).
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. С. 34–69.
3. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003 URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html (Глави 4–5).
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. (розділи вказані вище).

Питання для самоконтролю

1. Які наукові школи в ТМВ вважають класичними? У чому їх особливості?
2. Назвіть науковців, вчення яких стояло у витоків ідеалізму, реалізму, марксизму.
3. Назвіть науковців, яких вважають засновниками ідеалізму, реалізму, марксизму.
4. Які причини спонукали до виникнення «великих дебатів»? Між якими течіями вони тривали і чим завершилися?
5. У чому особливість світ-системної теорії? Назвіть її прихильників.

Тема 3. Сучасні школи й напрями в теорії міжнародних відносин (2 год.)

План

1. Модернізм і постмодернізм: історія започаткування і основні положення.
2. Основні положення та представники: соціології міжнародних відносин, політології міжнародних відносин, міжнародної політекономії. Зміст та особливості факторних теорій.
3. Загальні та специфічні теорії міжнародних відносин:
 - особливості загальних та специфічних теорій;
 - теорія балансу загроз;
 - теорія наступального реалізму;
 - теорія гуманітарного втручання;
 - теорія демократичного миру;
 - теорія міжнародних режимів;
 - теорія антигегемоністського блоку.

Методичні рекомендації до семінару

Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару. Студент має чітко визначати наступні терміни: модернізм, постмодернізм, соціологія міжнародних відносин, політологія міжнародних відносин, міжнародна політекономія, засновників усіх специфічних теорій в ТМВ, сутність факторних теорій).

Студент **заздалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Галтунг Й. Теория малых групп и теория международных отношений (исследование проблемы соответствия) // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt10.html>.

2) Хаас Э. Б. За пределами нации-государства : Функционализм и международная организация / Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt30.html>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html. (Розділ 6).
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. С. 92–123.
3. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003 URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html. (Глава 5).
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає принципова різниця між теоріями модернізму і постмодернізму?
2. Як співвідносяться соціологія МВ, політологія МВ, політекономія й ТМВ?
3. У чому полягає основна особливість сучасних теорій та напрямів у ТМВ?
4. Наведіть приклади найбільш дієвих міжнародних режимів.

Тема 4. Методологія ТМВ (2 год.)

План

1. Проблема методу в дослідженні міжнародних відносин.
2. Місце загальнонаукових методів у ТМВ.
3. Методи аналізу ситуації: спостереження, вивчення документів, порівняння.
4. Експлікативні методи: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, експеримент.
5. Системний підхід і моделювання у дослідженні міжнародних відносин.
6. Прогностичні методи: побудова сценаріїв, дельфійський метод.
7. Аналіз процесу прийняття рішень.

Методичні рекомендації до семінару

У якості обов'язкового завдання до готового семінару виконуєте до своєї курсової роботи частину вступу, а саме розписуєте об'єкт і предмет своєї курсової роботи та розроблюєте методологію. Зразок до оформлення і вимоги додаються.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html.
2. Цыганков П. А. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html.
3. Бузан Б. Уровни анализа в международных отношениях // Теория международных отношений на рубеже столетий. М. : Гардарики, 2002.

Тема 5. Міжнародні системи (2 год.)

План

1. Основні поняття системної теорії. Особливості й основні напрями системного підходу в аналізі міжнародних відносин.
2. Основні системи міжнародних відносин:
 - системність довестфальського світоустрою;
 - Вестфальська система міжнародних відносин;
 - Віденська система міжнародних відносин;
 - Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин;
 - Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин;
 - Постбіполярна система міжнародних відносин.

3. Закони функціонування й трансформації міжнародних систем.
4. Регіональні системи міжнародних відносин.
5. Місце України в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Методичні рекомендації до семінару

Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару. Студент має чітко визначати наступні терміни: система міжнародних відносин, міжсистемний перехід, Вестфальська МС та роки її функціонування, Віденська система та роки функціонування, Версальсько-Вашингтонська та Ялтинсько-Потсдамська системи постбіполярність, холодна війна, гонка озброєнь, «європейський концерт», структура міжнародної системи, регіональна система міжнародних відносин, засновників системної теорії.

Студент **завдалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Мортон М. Система и процесс в международной политике // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt20.html>.

2) Янг О. Р. Политические разрывы в международной системе // Источник : Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt22.html>.

3) Иноземцев В. Воссоздание индустриального мира : Контуры нового глобального устройства // Россия в глобальной политике. 2011. № 6. С. 85–98.

4) Иноземцев В. К воссозданию Вестфальской системы: хаос и порядок в международных отношениях // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 8. С. 11–18.

5) Най Дж. С. мл. Будущее американской власти // Россия в глобальной политике. 2010. № 6. URL : <http://www.globalaffairs.ru/number/Buduschee-amerikanskoi-vlasti-15053>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-те вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : [http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html_\(Розділ 8. Міжнародні системи\)](http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html_(Розділ 8. Міжнародні системи)).
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. С. 124–149.

3. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html. (Глава 6. Международная система).
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.

Питання для самоконтролю

1. Дайте чітке визначення «міжнародної системи», її структурним елементам.
2. Як співвідносяться підсистема й регіональна система міжнародних відносин?
3. Розкрийте сутність вчення М. Каплана про міжнародні системи.
4. Хто є засновником системної теорії в ТМВ?
5. Які історичні типи міжнародних систем вам відомі? Які їх основні ознаки?

Тема 6. Міжнародне співробітництво (2 год.)

План

1. Поняття й типи міжнародного співробітництва.
2. Міждержавне співробітництво з позицій політичного реалізму.
3. Теорія міжнародних режимів.
4. Соціологічний підхід до аналізу міжнародного співробітництва.
5. Співробітництво й інтеграційні процеси.

Методичні рекомендації до семінару

1. Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару, чітко визначати наступні терміни: міжнародне співробітництво, міжнародні контакти, міжнародні дії, міжнародне співіснування, нейтралітет, «холодна війна», міжнародна залежність, стратегічні відносини, інтеграція, інтеграція політична, інтеграція економічна, фрагментація, міжнародний режим.

2. Студент **заздалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Най Дж. С. мл., Кохэн Роберт О. Транснациональные отношения и мировая политика // Теория международных отношений: Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. С. 152–167. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt12.html>.

2) Уолферс А. Противоборство и сотрудничество : очерк международной политики. Глава 2. Дружба и вражда между государствами // Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. С. 338–348. URL : <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt32.html>.

3) Параг Х. Новое Средневековье URL : <http://www.globalaffairs.ru/number/Novoe-Srednevekove-15530>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html. (Розділ 10. Мирне співіснування та міжнародна співпраця).
2. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html. (Глава 15. Международное сотрудничество).
3. Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.

Питання для самоконтролю

1. Які типи міжнародного співробітництва вам відомі?
2. За яких умов є можливим міжнародне співробітництво?
3. Хто є засновником теорії міжнародної інтеграції?
4. Чим різняться політична та економічна інтеграція? Які етапи політичної та економічної інтеграції вам відомі?
5. Назвіть найбільш вдалі проєкти втілення політичної та економічної інтеграції.
6. Як співвідносяться поняття фрагментація, регіоналізація та інтеграція?

Тема 7. Міжнародна безпека. Міжнародні конфлікти (2 год.)

План

1. Зміст поняття «безпека» й основні теоретичні підходи до його вивчення.
2. Зміна середовища безпеки та нові глобальні загрози.
3. Нові концепції безпеки.
4. Поняття конфлікту. Особливості міжнародних конфліктів за доби холодної війни.
5. Основні напрями в дослідженні міжнародних конфліктів.
6. Особливості «конфліктів нового покоління».

Методичні рекомендації до семінару

Підготовка до словникового диктанту, який проводиться на початку семінару, чітко визначати наступні терміни: безпека, безпекове середовище, рівні безпеки, загроза, глобальна загроза, міжнародний конфлікт, «конфлікти нового покоління», гібридна війна, інформаційна війна, асиметричний конфлікт, кооперація.

Студент **завдалегідь** готується до самостійної роботи (яка буде проведена під час семінару) читаючи наукові доробки наступних дослідників:

1) Хаас Р. Епоха бесполярного мира // Россия в глобальной политике. 2008. № 4. URL : http://www.globalaffairs.ru/number/n_11144.

2) Миршаймер Дж. Почему Запад повинен в кризисе на Украине. Либеральные заблуждения, которые спровоцировали Путина. URL : <https://globalaffairs.ru/number/Pochemu-Zapad-povinen-v-krizise-na-Ukraine-16921>. АБО: <http://old.memo.ru/d/210213.html>.

3) Айкенберри Дж. Иллюзия геополитики. Несокрушимая сила либерального порядка / 30 декабря 2014 URL : <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Illuziya-geopolitiki-17243>.

4) Хаас Р. Разваливающийся миропорядок. Как реагировать на анархию в мире / 17 декабря 2014 URL : <http://www.globalaffairs.ru/number/Razvalivayuschisya-miroporyadok-17194>.

Рекомендована література

1. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К., 2007. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html. (Розділ 9. Міжнародні конфлікти).
2. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. С. 149–160.
3. Цыганков П. А. Теория международных отношений. М., 2003. URL : http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html. (Глава 11. Международная безопасность, Глава 14. Конфликты в международных отношениях).
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарика, 2002. 400 с.

Питання для самоконтролю

1. Які концепції безпеки вам відомі?
2. Що таке міжнародний конфлікт? Які його основні риси? Чим він відрізняється від внутрішньополітичного конфлікту?
3. Які функції здійснює міжнародний конфлікт?
4. Які конфлікти були притаманні періоду «холодної війни»? Як вони вирішувались? Чи всі вирішені?
5. Які конфлікти притаманні ХХІ ст.? Які їх основні риси?
6. Міжнародні організації можуть бути гарантами міжнародної безпеки? Доведіть свою думку.

МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Протягом семестру студент окрім семінарських завдань має виконати наступні обов'язкові форми завдань: читання текстів теоретиків і складання колоквиуму, підготовка письмового завдання до 4 семінару та написання тестів з усього курсу на останньому семінарі.

Успішність виконання всіх форм завдань: підготовка до семінарів, до колоквиуму, творче завдання з курсової роботи до четвертого семінару та написання тестів вплине на набір балів з дисципліни і іспитову оцінку.

1) Вимоги до відповіді на семінарі: володіння матеріалом і усна відповідь. Під час відповіді студент може спиратися лише на свій конспект. Якщо відповіді з роздрукованих матеріалів то студент отримує вдвічі менше балів. Також викладач оцінює вміння аналізувати та підбивати підсумки.

2) На кожному семінарі студенти пишуть «словниковий диктант», який визначає рівень володіння термінологією до цього семінару і змістом текстів зазначених у вимогах до кожного окремого семінару теоретиків.

3) Вимоги до завдання з курсової роботи (виконується на 4-й семінар). Студент має виконати і принести на оцінку частину свого вступу з курсової роботи. Це стосується визначення предмету, об'єкту курсової роботи, окреслення мети, формулювання завдань, і, обов'язково, методології дослідження (принципів, підходів та методів).

Обсягом від 2 до 4 сторінок.

Приклад оформлення роботи.

Курс 2.

Номер групи (291, 292, 293)

ПІБ

Тема курсової роботи: Проблема Гібралтару у відносинах між Іспанією та Великою Британією у другій половині ХХ ст.

Об'єктом дослідження є становище і роль Гібралтару в міжнародних відносинах ХХ ст.

Предмет дослідження – проблема Гібралтару у відносинах між Іспанією та Великою Британією з середини ХХ ст.

Методологія та методи дослідження. Методологічну основу курсової роботи складає сукупність загальнонаукових та спеціальних

методів пізнання. За допомогою загальнофілософських методів: аналізу, синтезу, індукції та дедукції було розглянуто теоретичні засади дослідження, проаналізовано підходи до концептуального визначення зовнішньої політики королівств.

Курсова робота побудована на принципах об'єктивізму, історизму та багатфакторності.

1. За допомогою принципу об'єктивізму авторові було легше сприймати інформацію та обробляти її;

2. Завдяки принципу історизму можна було простежити розвиток конфлікту, моменти його ескалації та врегулювання, причини, які спонукали цьому тощо;

3. Принцип багатфакторності допоміг зібрати усі чинники та фактори, які впливали на хід конфлікту, політику обох країн.

Також, під час написання курсової роботи були використані такі методи:

– порівняльно-історичний метод надав можливість охопити великий проміжок часу та порівняти політику обох держав щодо Гібралтару в різні часи та за різних умов, а також прослідкувати переговорний процес;

– проблемно-хронологічний метод допоміг послідовно розглянути різні аспекти проблеми;

– системний метод допоміг розглянути питання з точки зору міжнародних організацій.

4) Підготовка до колоквіуму. Студент має прочитати одну із запропонованих досліджень теоретиків (можливо, теоретиків і практиків одночасно) та відповісти на питання викладача за змістом, основній ідеї роботи, біографії науковця, даті друку роботи. Конспектувати не є обов'язковою умовою до складання колоквіуму, водночас, в окремих ситуаціях автор може звернутися до свого конспекту для формулювання більш точної відповіді.

Студент може запропонувати іншу роботу, яка не входить до переліку, але попередньо узгодивши її з викладачем.

Література для підготовки до колоквіуму

1. Бжезинский З. Последний суверен на распутье // Россия в глобальной политике. 2006. № 1. С. 8–26

2. Бжезинський З. Велика шахівниця. Львів ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.

3. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М. : Международные отношения, 2004. 286 с.
4. Бжезинский З. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. М. : Международные отношения, 2010. 192 с.
5. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? М. : Ладомир, 2002. 352 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/305240/>.
6. Киссинджер Г. Ядерное оружие и внешняя политика. М. : Издательство иностранной литературы, 1959. 511 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/305240/>.
7. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В. В. Львова / Послесл. Г. А. Арбатова. М. Ладомир, 1997. 848 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/305240/>.
8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / пер. с англ. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
9. Фукуяма Ф. Сильное государство : Управление и мировой порядок в XXI веке / М. : АСТ: АСТ МОСКВА: Хранитель, 2006. 220 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота над навчальним матеріалом є індивідуальним видом підготовчої роботи до лекцій, семінарів, передбачає виконання практичних завдань та контрольних робіт і здійснюється відповідно до навчального плану, навчальної і робочої програм з курсу.

Мета самостійної роботи:

- засвоєння методів самостійного вивчення навчального матеріалу, навичок пошуку більш глибоких знань;
- підвищення ефективності навчального процесу за допомогою організації поза аудиторного навчання відповідно до особистих здібностей кожного студента;
- оволодіння культурою розумової праці, умінням орієнтуватися у потоці наукової інформації, розвиток незалежності мислення, формування власного погляду на питання, що вивчаються.
- самостійна робота студентів починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсом «Теорія міжнародних відносин».

Основні форми самостійної роботи:

- робота з підручниками, посібниками та науковою літературою, електронними джерелами інформації;
- самостійне вивчення окремих тем і питань до семінарських занять на основі навчальної, монографічної літератури, документів, матеріалів, періодичних видань;
- підготовка до іспиту.

Основними формами контролю самостійної роботи студентів є:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- перевірка письмового завдання;
- опитування під час колоквиуму;
- перевірка тестів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студента має відбуватися абсолютно за всіма темами лекцій. Викладачем передбачено, що чим більше годин було присвячено темі під час лекцій, тим менше студент має приділити часу для підготовки з цієї теми самостійно, для семінару зокрема. Тож студент має підготувати доповідь за такими **темами**:

1. Цілі та завдання курсу ТМВ. Функції дисципліни.

2. Міжнародні відносини як об'єкт вивчення. Еволюція взаємозв'язку міжнародних й внутрішньодержавних відносин.

3. Проблема «автономності» і законів ТМВ. Зміст закономірностей.

4. Формування традиції щодо розуміння сутності міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки.

5. «Канонічні» парадигми в ТМВ.

6. Еволюція «канонічних» парадигм, «великі дискусії».

7. Неомарксизм і світ-системна теорія.

8. Модернізм і постмодернізм. Соціологія міжнародних відносин. Міжнародна політекономія. Системні та факторні теорії.

9. Загальні та специфічні теорії міжнародних відносин.

10. Методологія, методи та методики ТМВ, їх визначення та співвідношення.

11. Методи теоретичного аналізу МВ.

12. Загальні, часткові та спеціальні методи наукового аналізу міжнародних відносин.

13. Структурно-функціональний метод. Системний підхід та системний аналіз.

14. Зміст понять «суб'єкт», «агент», «актор», «учасник» міжнародних відносин. Держава як основний міжнародний актор.

15. Міжурядові й неурядові організації, їх класифікація і основні функції в міжнародних відносинах.

16. Особливості міжнародної ролі ТНК, національно-визвольних рухів, терористичних організацій як учасників міжнародних відносин.

17. Поняття та сутність інтересів суб'єктів МВ. Потреби, інтереси, мотиви, цілі.

18. Класові, державні та національні інтереси, їх роль та значення у МВ.

19. Класифікація інтересів суб'єктів у МВ. Ієрархія міжнародних інтересів.

20. Етапи становлення МВ. Основні системні властивості сучасних МВ: відносність, відокремленість, цілеспрямованість, самоврядування.

21. Складність й багаторівневність системи МВ. Структура й середовище МС.

22. Комплекси та підсистеми МВ. Глобальні проблеми світу та поява нових комплексів МВ.

23. Поняття системи міжнародних відносин. Типології міжнародних систем, історичні види МС.

24. Концепція «міжнародних систем» А. Раппопорта й Ч. Маклеланда.

25. Концепція «міжнародних систем» Р. Каплана, С. Хоффмана, структурно-функціональний підхід Дж. Модельського.

26. Критерії класифікації форм МВ. Міжнародне співробітництво і його типологія залежно від форм та змісту.

27. Політичні основи міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво: економічні інтереси, політичні цілі (сутність взаємодії).

28. Політика багатосторонньої й двосторонньої допомоги.

29. Міжнародна інтеграція. Поняття та сутність інтеграції у МВ. Рівні, форми та мета міжнародної інтеграції.

30. Міжнародна економічна інтеграція, її особливості, принципи та механізм міжнародної економічної інтеграції.

31. Міжнародна політична інтеграція, її відмінні типологічні риси та практичні проблеми.

35. Критерії моральності в трактуванні основних теорій МВ. Проблема справедливості в міжнародній політиці.

36. Етико-моральний аспект колективної відповідальності і провини в теорії та практиці МВ. Концепція «гуманітарного втручання».

37. Поглиблення процесу взаємопроникнення права, моралі і політики. Моральність «індивідуальна» і «політична».

38. Міжнародна залежність, її форми (колоніальна, неокolonіальна, економічна, політична, військово-стратегічна залежність).

39. Міжнародна протидія та міжнародна конфронтація. Поняття міжнародного конфлікту, їх типи, види, стадії, фази, етапи. Структура міжнародного конфлікту.

40. Способи розв'язання криз та конфліктів у міждержавних відносинах. Джерела міжнародної напруженості, її типологія.

41. Міжнародна відповідальність держав. Концепція без'ядерного, ненасильницького світу.

42. Війна як форма міжнародних відносин. Сила і насильство в міжнародних відносинах. Сила як категорія ТМВ і один з факторів міжнародної політики, види та форми сили в МВ.

43. Військова сила і збройне насильство. Методи впливу збройної сили: переконання, примус, придушення, форми прояви військової потужності.

44. Баланс інтересів як можливість мінімізації насильства в практиці міжнародного життя. Гуманізація міжнародних відносин і концепція ненасильства.

45. Поняття «міжнародної безпеки». Національна, регіональна і глобальна безпека.

46. Контроль над озброєнням та роззброєння: відмінності у підходах. Поширення ЗМУ. Партизанська війна і тероризм. Колективна безпека.

47. «Нетрадиційні» аспекти безпеки: економічний, демографічний, екологічний, інформаційний.

48. Глобалізація як феномен, її сутність. Вестернізація як глобалізація та «глобалізація» як американізація (В. Іноземцев). Антиглобалізм, його ідейні засади.

49. Цивілізаційні парадигми в історії України. Концепція чотирьох етапів української державності, її культурно-цивілізаційний зміст.

50. Суперечності цивілізаційного визначення України. Україна в світовій цивілізації XXI ст. Стан, цивілізаційний потенціал, розвиткові можливості та перспективи України у сучасному світі.

ВИМОГИ ДО ВІДПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, теоретичні джерела, матеріали зі ЗМІ;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

Для студентів заочної форми навчання передбачені такі форми роботи як відповіді на семінарах, підготовка та складання колоквиуму та написання контрольної роботи. Вимоги для підготовки до семінарів та складання колоквиуму є такими ж як і у студентів денної форми навчання.

Для контрольних робіт, передбачені наступні теми:

1. Цілі і завдання курсу «Теорія міжнародних відносин».
2. Функції дисципліни та її місце у системі міжнародно-політичної науки.
3. Об'єкт та предмет дослідження «Теорії міжнародних відносин».
4. Методологія та методи дослідження ТМВ.
5. Структура ТМВ.
6. Традиції щодо розуміння міжнародних відносин в історії соціально-політичної думки.
7. Основні положення політичного реалізму.
8. Ліберально-ідеалістична парадигма у ТМВ.
9. Марксистсько-ленінська парадигма.
10. «Великі дебати»: місце політичного реалізму.
11. Суперечності неореалізму й неолібералізму.
12. Неомарксизм. Світ-системна теорія.
13. Сучасні школи й напрями в теорії міжнародних відносин.
14. Модернізм і постмодернізм. Соціологія міжнародних відносин.

Міжнародна політекономія.

15. Системні та факторні теорії. Загальні та специфічні теорії міжнародних відносин: теорія балансу загроз, теорія наступального реалізму.

16. Теорія гуманітарного втручання; теорія демократичного миру; теорія міжнародних режимів; теорія антигегемоністського блоку.

17. С. Хантінгтон та його концепція «зіткнення цивілізацій». Ф. Фукуяма про «кінець історії» як зникнення цивілізаційного різноманіття.

18. Особливості й основні напрями системного підходу в аналізі міжнародних відносин.

19. Концепції «міжнародних систем».

20. Системність довестфальського світоустрою.

21. Вестфальська система міжнародних відносин.

22. Віденська система міжнародних відносин.

23. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.

24. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин.

25. Постбіполярна система міжнародних відносин.

26. Закони функціонування й трансформації міжнародних систем.

27. Регіональні системи міжнародних відносин. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин.

28. Суб'єкти міжнародних відносин, їх класифікація.

29. Держава як основний міжнародний актор.

30. Міжурядові й неурядові організації, їх класифікація і основні функції в міжнародних відносинах.

31. Особливості міжнародної ролі ТНК, національно-визвольних рухів, терористичних організацій та інших, як учасників міжнародних відносин.

32. Поняття та сутність інтересів суб'єктів МВ, їх класифікація.

33. Концепція «національного інтересу» у МВ. Співвідношення національного та інтернаціонального у зовнішній політиці країн.

34. Форми міжнародних відносин, їх класифікація.

35. Поняття й типи міжнародного співробітництва.

36. Міждержавне співробітництво з позицій політичного реалізму.

37. Поняття та сутність інтеграції у МВ. Рівні, форми та мета міжнародної інтеграції.

38. Міжнародна економічна інтеграція, її особливості.

39. Міжнародна політична інтеграція, її відмінні типологічні риси та практичні проблеми.

40. Міжнародна залежність. Форми структурної та функціональної міжнародної залежності.

41. Міжнародна протидія та міжнародна конфронтація.

42. Поняття міжнародного конфлікту. Типи та види міжнародних конфліктів.
43. Стадії, фази та етапи міжнародних конфліктів. Структура міжнародного конфлікту.
44. Способи розв'язання криз та конфліктів у міждержавних відносинах. Джерела міжнародної напруженості, її типологія. Міжнародна відповідальність держав.
45. Основні напрями в дослідженні міжнародних конфліктів.
46. Міжнародні конфлікти за біполярної доби. Особливості «конфліктів нового покоління».
47. Війна як форма міжнародних відносин. Справедливі та несправедливі війни.
48. Взаємозв'язок війни та політики. Типологія війни. Проблеми локальних війн у сучасних умовах.
49. Зміст поняття «безпека» й основні теоретичні підходи до його вивчення. Сучасні концепції безпеки.
50. Національна, регіональна і глобальна безпека.
51. Визначення стратегії. Стратегічний баланс. Концепція стримування поширення ЗМУ. Контроль над озброєнням та роззброєння: відмінності у підходах.
52. Партизанська війна і тероризм.
53. Зміна середовища безпеки та нові глобальні загрози.
54. «Нетрадиційні» аспекти безпеки: економічний, демографічний, екологічний, інформаційний.
55. Сила, право і мораль у міжнародних відносинах.
56. Різноманітність тлумачень міжнародної моралі. Основні імперативи міжнародної моралі в контексті глобалізації.
57. Історичні форми та особливості регулятивної ролі міжнародного права.
58. Особливості сучасного міжнародного права й його основні принципи. Право прав людини й міжнародне гуманітарне право.
59. Глобалізація та основні моделі взаємодії цивілізацій.
60. Проблема цивілізаційної ідентифікації України. Україна у світовій цивілізації XXI ст.

Вимоги до контрольних робіт

1. Обсяг – 10–15 сторінок з урахуванням титульної сторінки, плану, вступу, висновків і літератури.
2. У вступі зазначає актуальність, предмет, об'єкт, мета, завдання та ступінь наукової розробки теми дослідження.
3. Висновки мають носити авторський характер.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

1. Цілі і завдання курсу «Теорія міжнародних відносин».
 2. Функції дисципліни та її місце у системі міжнародно-політичної науки.
 3. Об'єкт та предмет дослідження «Теорії міжнародних відносин».
 4. Методологія та методи дослідження ТМВ.
 5. Структура ТМВ.
 6. Традиції: міжнародні відносини в історії соціально-політичної думки.
 7. Основні положення політичного реалізму.
 8. Ліберально-ідеалістична парадигма у ТМВ.
 9. Марксистсько-ленінська парадигма.
 10. «Великі дебати»: місце політичного реалізму.
 11. Суперечності неореалізму й неолібералізму.
 12. Неомарксизм. Світ-системна теорія.
 13. Сучасні школи й напрями в теорії міжнародних відносин.
 14. Модернізм і постмодернізм. Соціологія міжнародних відносин.
- Міжнародна політекономія.
15. Системні та факторні теорії.
 16. Загальні та специфічні теорії міжнародних відносин: теорія балансу загроз, теорія наступального реалізму.
 17. Теорія гуманітарного втручання; теорія демократичного миру.
 18. Теорія міжнародних режимів; теорія антигегемоністського блоку.
 19. С. Хантінгтон та його концепція «зіткнення цивілізацій». Ф. Фукуяма про «кінець історії» як зникнення цивілізаційного різноманіття.
 20. Особливості й основні напрями системного підходу в аналізі міжнародних відносин.
 21. Концепція «міжнародних систем» А. Раппопорта, Ч. Маклеланда, Р. Каплана.
 22. Концепція «міжнародних систем» С. Хоффмана, структурно-функціонального підходу Дж. Модельського.
 23. Системність довестфальського світоустрою.
 24. Вестфальська система міжнародних відносин.
 25. Віденська система міжнародних відносин.
 26. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.
 27. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин.
 28. Постбіполярна система міжнародних відносин.
 29. Закони функціонування й трансформації міжнародних систем.
 30. Регіональні системи міжнародних відносин. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин.

31. Суб'єкти міжнародних відносин, їх класифікація.
32. Держава як основний міжнародний актор.
33. Міжурядові й неурядові організації, їх класифікація і основні функції в міжнародних відносинах.
34. Особливості міжнародної ролі ТНК, національно-визвольних рухів, терористичних організацій та інших, як учасників міжнародних відносин.
35. Поняття та сутність інтересів суб'єктів МВ, їх класифікація.
36. Концепція «національного інтересу» у МВ. Співвідношення національного та інтернаціонального у зовнішній політиці країн.
37. Форми міжнародних відносин, їх класифікація.
38. Поняття й типи міжнародного співробітництва.
39. Міждержавне співробітництво з позицій політичного реалізму.
40. Поняття та сутність інтеграції у МВ. Рівні, форми та мета міжнародної інтеграції.
41. Міжнародна економічна інтеграція, її особливості.
42. Міжнародна політична інтеграція, її відмінні типологічні риси та практичні проблеми.
43. Міжнародна залежність. Форми структурної та функціональної міжнародної залежності.
44. Міжнародна протидія та міжнародна конфронтація.
45. Поняття міжнародного конфлікту. Типи та види міжнародних конфліктів.
46. Стадії, фази та етапи міжнародних конфліктів. Структура міжнародного конфлікту.
47. Способи розв'язання криз та конфліктів у міждержавних відносинах. Джерела міжнародної напруженості, її типологія. Міжнародна відповідальність держав.
48. Основні напрями в дослідженні міжнародних конфліктів.
49. Міжнародні конфлікти за біполярної доби. Особливості «конфліктів нового покоління».
50. Війна як форма міжнародних відносин. Справедливі та несправедливі війни.
51. Взаємозв'язок війни та політики. Типологія війни. Проблеми локальних війн у сучасних умовах.
52. Зміст поняття «безпека» й основні теоретичні підходи до його вивчення. Сучасні концепції безпеки.
53. Національна, регіональна і глобальна безпека. Взаємодія військових і політичних питань.
54. Визначення стратегії. Стратегічний баланс. Концепція стримування.
55. Поширення ЗМУ. Контроль над озброєнням та роззброєння: відмінності у підходах.

Теорія міжнародних відносин

56. Партизанська війна і тероризм. Колективна безпека.
57. Зміна середовища безпеки та нові глобальні загрози.
58. «Нетрадиційні» аспекти безпеки: економічний, демографічний, екологічний, інформаційний.
59. Сила, право і мораль у міжнародних відносинах.
60. Різноманітність тлумачень міжнародної моралі. Основні імперативи міжнародної моралі в контексті глобалізації.
61. Історичні форми та особливості регулятивної ролі міжнародного права.
62. Особливості сучасного міжнародного права та його основні принципи. Право прав людини й міжнародне гуманітарне право.
63. Глобалізація та основні моделі взаємодії цивілізацій.
64. Проблема цивілізаційної ідентифікації України. Україна у світовій цивілізації XXI ст.

Приклад іспитового білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Освітньо-кваліфікаційний рівень МАГІСТР

Спеціальність: «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» СЕМЕСТР III

Навчальна дисципліна «Науковий семінар ТМВ у дослідженні міжнародних відносин»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Основні категорії системного підходу. Система і підсистема. Глобальна та регіональні міжнародні системи.
2. Неолібералізм – основні положення, представники і опоненти.

Затверджено на засіданні

Кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Протокол від

Завідувач кафедри _____ **Тригуб О. П.**

Екзаменатор _____ **Хмель А. О.**

**ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ
«ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

ВАРІАНТ І

- 1. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин склалася:**
 - а) після Другої світової війни;
 - б) після Першої світової війни;
 - в) у 1941 р.

- 2. Міжнародні відносини – це:**
 - а) рід суспільних відносин у сфері міжнаціонального і міждержавного спілкування характеризуються також сукупністю зв'язків і взаємозв'язків між народами, державами і системою держав;
 - б) сукупність зовнішньоторговельних зв'язків;
 - в) взаємодії президентів різних країн, для вирішення спільних зовнішньополітичних питань.

- 3. Що було першоосновою для політичного ідеалізму МВ?**
 - а) мораль і право;
 - б) право;
 - в) ідеологія.

- 4. Назвіть основні положення та представників політичного ідеалізму (відкрите питання).**

- 5. Які країни отримали найбільшу вигоду в рамках Версальсько-Вашингтонської системи?**
 - а) Італія, Німеччина;
 - б) Росія, Німеччина;
 - в) Велика Британія, Франція, США.

- 6. Міжнародні організації залежно від засновника поділяють на:**
 - а) державні та міждержавні;
 - б) регіональні та глобальні;
 - в) міжурядові та неурядові;
 - д) урядові та недержавні.

- 7. У який період з'явилося поняття «International relations»?**
 - а) XVI–XVII ст.;
 - б) XVIII–XIX ст.;
 - в) XVII–XVIII ст.

ВАРІАНТ II

1. До якої з парадигм (реалізм/неореалізм, лібералізм (ідеалізм) / неолібералізм, марксистсько-ленінська) відносяться наведені нижче положення:

- а) МВ – це універсальне співтовариство людей, об'єднаних індивідуальними та транснаціональними зв'язками і взаємодіями _____;
- б) МВ – це система панування сильних і багатих над слабкими і бідними, боротьба других проти перших: _____;
- в) МВ – це взаємодія суверенних держав, заснована на національних інтересах і використанні сили _____;
- г) МВ – це політична система, заснована на співвідношенні інтересів держав, що діють спільно в ім'я збереження загального порядку _____.

2. Найбільш поширені причини міждержавних конфліктів:

- а) розбалансованість МС;
- б) зміна положення і статусу держав;
- в) «структурне пригнічення»;
- г) агресивність;
- д) гонка озброєнь;
- е) слабкість однієї зі сторін.

3. Назвіть основні форми міжнародного співробітництва (відкрите питання).

4. Структура міжнародної системи визначається:

- а) характером міждержавних взаємодій;
- б) міжнародною ієрархією;
- в) сукупністю міжнародних акторів;
- г) рівнем міжнародного співробітництва;
- д) зміною співвідношення сил;
- е) розподілом влади в міжнародних відносинах;
- ж) рівнем однорідності політичних режимів держав;
- з) іншим (вказати, чим саме) _____.

5. Напишіть навпроти літери-відповіді чи правильне твердження («так/ні»).

- а) політичний реалізм не визнає моральних норм в МВ;
- б) згідно з Моргентау, влада є «здатність людини контролювати свідомість і поведінку інших людей»;
- в) Макіавеллі доводив, що правителям ніколи не слід дотримуватися своїх обіцянок, бо це – ознака слабкості;
- г) політичні реалісти схильються на користь розширення військової потужності.

6. Одним з підсумків Віденської системи стало:

- а) закріплення нової географічної карти Європи;
- б) закріплення нової географічної карти світу;
- в) закріплення офіційних територій за всіма державами.

7. Сучасна система міжнародних відносин характеризується з точки зору еволюції:

- а) збільшенням числа акторів;
- б) зростанням кількості підсистем;
- в) більшим ступенем організованості;
- г) збільшення кількості обмінів і контактів між акторами.

ВАРІАНТ III

1. Навпроти літери-відповіді напишіть правильне твердження чи ні («так/ні»)

- а) середовище міжнародної системи – це те, що її оточує;
- б) середовище – це сукупність зовнішніх впливів на міжнародну систему;
- в) середовище – це сукупність факторів, що визначають зміни в міжнародній системі;
- г) міжнародне середовище – це сукупність впливів, походження яких пов'язане з існуванням людини і суспільних відносин;
- д) міжнародне середовище – це різноманіття природного оточення, географічних особливостей, розподілу природних ресурсів, існуючих природних кордонів і т. п.;
- е) міжнародне середовище – це сукупність соціальних і несоціальних факторів, що впливають на міжнародну систему і нав'язують їй певні примуси та обмеження.

2. Міжнародна стабільність – це ... (відзначити найбільш важливі ознаки):

- а) рівновага сил в МДВ (міждержавних відносинах);
- б) баланс інтересів у МДВ;
- в) статус-кво в МДВ;
- г) відсутність конфліктів;
- д) здатність МС до самозбереження;
- ж) передбачуваність в МВ;
- з) помірність в МВ.

3. Основні принципи МВ (зазначити вірні пункти):

- а) рівність;
- б) імунітет;
- в) взаємність;
- г) недискримінація;
- д) незалежність;
- ж) самовизначення;
- з) суверенітет над природними ресурсами.

4. Назвіть основні положення та представників транснаціоналізму (відкрите питання):

5. Основними ознаками міжнародних акторів є (зазначити правильне):

- а) важливий і тривалий вплив на МВ;
- б) участь у міжнародних організаціях;
- в) самостійність у прийнятті політичних рішень;
- г) наявність зовнішньополітичного відомства;
- д) визнання з боку інших міжнародних акторів.

6. Виберіть правильне з наступних тверджень:

- а) політика і мораль несумісні;
- б) політика може бути моральною залежно від обставин;
- в) політика моральна завжди.

7. Хто із зазначених людей не має відношення до виникнення в теорії міжнародних відносин етапу модернізму?

- а) Мортон Каплан;
- б) Самюель Хантінгтон;
- в) Карл Дойч.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

Основна

1. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
2. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации : учеб. пособие / под ред. П. Цыганкова. Москва : Альфа-М, 2011. 336 с.
3. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
4. Теория международных отношений : Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с
5. Цыганков П. Политическая социология международных отношений : Учеб. пособие. М. : РАДИКС, 1994. 320 с.
6. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2003. 590 с.
7. Шепелєв М. Теорія міжнародних відносин : Підручник. К. : Вища школа, 2004. 622 с.
8. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Дипломатична Академія України при МЗС України, 2013. 200 с.

Додаткова

9. Арон Р. Мир і війна між націями. К. : Юніверс, 2000. 688 с.
10. Баталов Э. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). М. : РОССПЭН, 2005. 376 с.
11. Батюк В. Постбиполярная ретроспектива мирового порядка // Международные процессы. 2010. Т. 8. № 2 (23). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-three/009.htm>.
12. Бебик В. Сучасна глобалістика : провідні концепції і модерна практика : Навчальний посібник / В. Бебик, С. Шергін, Л. Дегтерьова. К. : Університет «Україна», 2006. 208 с.
13. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.

14. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. М. : Международные отношения, 1999. 256 с.
15. Бжезинский З. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века // США. Экономика. Политика. Идеология. 1994. № 4. С. 112–121.
16. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М. : Международные отношения, 2004. 286 с.
17. Бжезинский З., Скоукрофт Б. Америка и мир : беседы о будущем американской внешней политики / пер. с англ. И. Е. Добровольского. М. : Астрель, 2012. 317 с.
18. Бжезинский З. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. М. : Международные отношения, 2010. 192 с.
19. Бжезинский З. Последний суверен на распутье // Россия в глобальной политике. 2006. № 1. С. 8–26.
20. Богутуров А. Глобальные аспекты «цивилизационного» влияния США в 21 в. // Мировая экономика и международные отношения. 2007. № 9. С. 114–121.
21. Богатуров А. Лидерство и децентрализация в мировой системе // Международные процессы. 2006. № 4. С. 5–15.
22. Богатуров А. Плюралистическая однополярность и интересы России // Свободная мысль. 1996. № 2. С. 100–115.
23. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер с англ. / под общ. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. СПб. : Университетская книга, 2001. 416 с.
24. Воскресенский А. Д. Многофакторное равновесие в международных отношениях // Свободная мысль. 2000. № 4. С. 7–24.
25. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. М. : Логос, 2001. 428 с.
26. Гаджиев К. С. От биполярной к новой конфигурации геополитических сил // Мировая экономика и международные отношения. 1993. № 7. С. 62–76.
27. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. Гантінгтон ; пер. з англ. Львів : Кальварія, 2006. 474 с.
28. Горук А. Американські наукові бачення міжнародного порядку після завершення «холодної війни» // Історична панорама. 2010. Вип. 11. С. 99–127.
29. Давыдов Ю. Понятие «жесткой» и «мягкой» силы в теории международных отношений // Международные процессы. 2004. Т. 2. № 1 (4). С. 69–80.

30. Иноземцев В. Воссоздание индустриального мира : Контуры нового глобального устройства // Россия в глобальной политике. 2011. № 6. С. 85–98.
31. Иноземцев В. К воссозданию Вестфальской системы : хаос и порядок в международных отношениях // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 8. С. 11–18.
32. Иноземцев В. Несколько гипотез о мировом порядке XXI века // Свободная мысль. 2003. № 11. С. 3–8.
33. Капітоненко М. Міжнародні конфлікти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Либідь, 2006. 352 с.
34. Кейган Р. О рае и силе : Америка и Европа в новом мировом порядке. М., 2004. 158 с.
35. Киссинджер Г. Дипломатия / пер. с англ. / М. : Ладомир, 1997. 848 с.
36. Клаузевиц К. О войне. Москва : Эксмо, 2004. URL : https://hrguru.ucoz.ru/_ld/0/9_2Aw.pdf.
37. Коллонтай В. М. Эволюция западных концепций глобализации // Мировая экономика и международные отношения. 2002. № 1. С. 24–30; № 2. С. 32–39.
38. Коппель О., Пархомчук О. Міжнародні системи та глобальний розвиток : Навч. посібник. К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. 320 с.
39. Коппель О. Проблема взаємодії цивілізацій і характер її впливу на міжнародні відносини // Вісн. Київ. ун-та. Сер. Міжнародні відносини. 2002. № 21–24. С. 168–172.
40. Коппель О. Україна в контексті світових цивілізацій // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Зб. наук. праць. К., 2002. Вип. 32. Ч. 1. С. 18–23.
41. Кортунов С. В. Становление нового мирового порядка // Международная жизнь. 2002. № 6. С. 77–94.
42. Косолапов Н. А. Международные конфликты : эволюция теории (вторая половина XX в.) // Проблемы американистики : Конфликты и кризисы в международных отношениях : проблемы теории и истории : Материалы ассоциации изучения США / Отв. ред. А. С. Маныкин. М. : МАКС Пресс, 2001. Вып 11. С. 11–40.
43. Кривохижа В. И. На пороге изменений в миропорядке // Международная жизнь. 2001. № 4. С. 30–39.
44. Кувалдин В. Глобальный мир : экономика, политика, международные отношения : учеб. пособие. М. : Магистр, 2009. 207 с.
45. Кукулка Ю. Проблемы теории международных отношений. Москва : Прогресс, 1980. 320 с.

46. Кулагин В. Мир в XXI веке : многополюсный баланс сил или глобальный Pax democratica (Гипотеза «демократического мира» в контексте альтернатив мирового развития) // Полис. 2000. № 1. С. 23–37.
47. Кулагин В. Политико-правовое измерение международных отношений и мировой политики / Современные международные отношения. Под ред. А. В. Торкунова. Глава 7. М., 2004. С. 164–189.
48. Кулагин В. Современные теории международных отношений // Международная жизнь. 1998. № 1. С. 81–91.
49. Кухта Б. Хто є хто в європейській та американській політичній науці / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук. Л. : Кальварія, 1997. 282 с.
50. Лебедева М. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия. М. : МОНФ, 2000. 152 с.
51. Мадиссон В., Шахов В. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. К. : Либідь, 1997. 176 с.
52. Макиавелли Н. Государь. Москва : Планета, 1990. 80 с.
53. Малек М. Распад государств и его значение для международных отношений // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. 2006. № 3. С. 84–96.
54. Міжнародні системи та глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. кол. О. А. Коппель ; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. К. : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2008. 606 с.
55. Моргентау Г. Политические отношения между нациями. Борьба за власть и мир // Социально-политический журнал. 1997. № 2. С. 189–201.
56. Мурадян А. Буржуазные теории международной политики. Москва : Наука., 1988. 144 с.
57. Мурадян А. Самая благородная наука. Об основных понятиях международно-политической теории. Москва : Международные отношения, 1990. 158 с.
58. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование // Мировая экономика и международные отношения. 2006. № 2. С. 3–16.
59. Орлов М. Место и роль религии в глобальных процессах современности // Власть. 2008. № 4. С. 91–94.
60. Основи політичної науки : Курс лекцій / За ред. Б. Кухти. Ч. 4. Міжнародна політика. Л. : Кальварія, 1999. 436 с.
61. Пантелеев В. Soft Power: роль субъективного чинника у міжнародних відносинах // Зовнішні справи. 2010. № 2. С. 36–39.
62. Фельдман Д. Международный конфликт и будущее системы международных отношений // Власть. 2010. № 11. С. 39–43.
63. Фукуяма Ф. Америка на распутье : демократия, власть и неоконсервативное наследие ; пер. с англ. М. : АСТ, 2008. 284 с.

64. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек ; пер. с англ. М. : АСТ ; Полиграфиздат, 2010. 588 с.
65. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке ; пер. с англ. М. : АСТ ; Владимир : ВКТ, 2010. 222 с.
66. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций; пер. с англ. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
67. Чихарев И. «Умная мощь» в арсенале мировой политики // Международные процессы. 2011. Т. 9. № 1 (25). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-fifth/011.htm>.
68. Шаклеина Т. Великие державы и региональные подсистемы // Международные процессы. 2011. Т. 9. № 2 (26). URL : <http://www.intertrends.ru/twenty-sixth/004.htm>.
69. Шевчук О. В. Стратегія «м'якої сили» КНР на початку XXI ст. // Наукові праці : Науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. 2010. Вип. 117. Т. 130. Державне управління. Політологія. С. 91–97.
70. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів. Гострі колізії сучасної міжнародної системи в умовах глобалізації // Політика і час. 2006. № 7–8. С. 49–61.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ З КУРСУ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

Українською мовою

Агресія – усі види та форми незаконного, з погляду ООН, збройного нападу та застосування агресії однією державою або групою держав проти суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності країни.

Аналіз і синтез – загальнонаукові методи дослідження, процеси фактичного або уявного розкладання цілого на частини і відтворення цілого з частин.

Вайолентологія – наука про природу сили та насильства, причини, зміст та форми їх вияву в сфері міжнародних відносин. З позицій вайолентології міжнародні відносини – це відносини сили.

Війна – збройна боротьба між державами або етнічними групами, крайній ступінь політичної боротьби.

Влада – здатність і можливість того, хто нею володіє, з допомогою авторитету, і (або) заохочення, і (або) примусу впливати на дії інших.

Висновок – логічна форма мислення, у якій з одного або декількох суджень (посилань) на основі правил логіки виводиться нове судження (наслідок). Умовивід – основний метод одержання нового знання.

Геополітика – це наука, яка вивчає і аналізує в єдності географічні, історичні, політичні та інші взаємопов'язані фактори, які впливають на стратегічний потенціал держави.

Гіпотеза – спосіб мислення, який полягає в побудові припущення про те, чим є досліджуване явище, та в доведенні цього припущення.

Глобалізація – загальноцивілізаційний процес, який впливає на політичні та інші сфери людського життя. Це перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всього всесвіту. Наслідки глобалізації: міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, зумовлений розвитком транспорту та засобів зв'язку, він носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства.

Дедукція – один з основних засобів суджень і умовиводів, методів дослідження. У формальній логіці дедукція розглядається як рух знання від загального до конкретного. У ТМВ дедукція розуміється як доказ наслідків із посилань на основі законів логіки. З фактичного матеріалу

вибирається сукупність початкових положень (аксіом) і за допомогою правил логіки виводиться нове знання.

Дипломатія – засіб здійснення зовнішньої політики, внутрішнього регулювання держави, що являє собою сукупність невоєнних практичних заходів, прийомів і методів, застосовуваних з урахуванням конкретних умов і характеру розв’язуваних задач; офіційна діяльність глав держав і урядів, міністрів закордонних справ, відомств іноземних справ, дипломатичних представництв за кордоном та державі, делегацій, представництв народної дипломатії на міжнародних конференціях щодо здійснення цілей і задач зовнішньої політики держави, захисту прав та інтересів держави, його установ і громадян за кордоном та у державі; управління міжнародними відносинами шляхом переговорів.

Зовнішня політика – загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює взаємовідносини з іншими державами у відповідності з потребами внутрішньої політики; діяльність держави, великих соціальних груп у галузі міжнародних відносин, їх регулювання.

Івент-аналіз або аналіз подієвих даних – методика дослідження динаміки політичних ситуацій, в основі якої лежить спостереження за інтенсивністю подій з метою виявлення можливих шляхів їх еволюції, а також визначення таких компонентів політичного процесу, які є найважливішими для дослідження.

Ідеалізм – протилежний матеріалізму напрям філософії, вихідним принципом якого є твердження, що в основі речей і явищ реальності лежить не матеріальне, а ідеальне, духовна першооснова: світовий розум, ідея, відчуття тощо. Його базова ідея – переконання про необхідність і можливість покінчити зі світовими війнами та збройними конфліктами між державами шляхом правового регулювання і демократизації міжнародних відносин, поширення на них норм моралі та справедливості. Звідси, прихильники політичного ідеалізму виступали за створення системи міжнародних відносин. Представники: В. Вільсон, Д. Гельд, Дж. Най та ін.

Індукція – один з основних способів суджень і методів дослідження, що у формальній логіці розглядається як рух знання від конкретного до загального.

Інтеграція – поєднання, взаємопроникнення. Це процес об’єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле. Процес взаємозближення й утворення взаємозв’язків; згуртування, об’єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу. Інтеграція економічна – процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об’єднання економік ряду країн. Інтеграція соціальна – наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами,

організаціями, державами. Політична інтеграція – це сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, об'єднання суспільства, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави чи кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам.

Контент-аналіз – якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної дійсності, котрі висловлюються чи навпаки приховуються у документах, так і внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження.

Концепція – це система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; це система поглядів, окреме розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум. Концепція істотно відрізняється від теорії своєю незавершеністю й недостатньою верифікованістю. Її можна вважати сурогатною формою теорії. Головне призначення концепції полягає у прагненні використовувати його для пояснення, пошуку закономірностей.

Лібералізм – філософська, політична та економічна теорія, а також ідеологія, яка виходить з положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу. Для міжнародної сфери лібералізм – спосіб уникнення безладу та конфліктів. Це цілісна, системна модель організації суспільного життя на ліберальних, принципах. Так, міжнародна і з/п проблематика виступає в лібералізмі одним з його аспектів, а розуміння внутрішніх мотивів і характеру зовнішньої політики держав тут тісно пов'язане з принципами організації суспільства. Зовнішня політика держави є прямим продовженням внутрішньої.

Марксизм і неомарксизм. Назва цього напрямку вказує на тісну спорідненість з теорією і практикою світового соціалізму і комунізму. Основою суспільства і міждержавних відносин марксизм називає не природні основи людської психіки, а соціально-економічні відносини в суспільстві, які вирішальною мірою визначають поведінку як рядових індивідів, так і державних діячів. Тому головним джерелом внутрішніх конфліктів у марксистів вважалася класова і майнова нерівність, експлуатація людини людиною і інші вади «буржуазного ладу». Найбільш частою причиною міжнародних чвар марксистичні визнають жадібні інтереси національної буржуазії, які готові заради власного збагачення розпочинати війни, в яких загинуть мільйони людей. Неомарксистичні виступають як один із напрямів критичної теорії.

Найбільш видатними представниками неомарксизма є американський соціолог І. Валлерстайн і німецький вчений А. Франк.

Метод – спосіб пізнання, дослідження або практичного здійснення якоїсь дії. Це – сукупність прийомів та способів пізнання; прийом – окрема дія для досягнення мети дослідження.

Методика – послідовність конкретних процедур, реалізація яких забезпечує досягнення мети дослідження. Сукупність способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи. Також це вчення про методи викладання певної науки.

Методологія – це сукупність принципів, методів, способів та підходів до організації та проведення досліджень: принципи – вироблені наукою та практикою, сформульовані у концентрованому вигляді найбільш важливі ідеї, установки. Також це вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу або про методи, що застосовуються в окремих науках.

Міжнародна безпека – це такий стан міжнародних відносин (одночасно й характеристика міжнародної системи), який забезпечує стабільність розвитку, суверенітет та незалежність усіх суб'єктів міжнародного співтовариства.

Міжнародне співробітництво – відбиває такий процес взаємодії двох або декількох акторів, у якому виключається застосування збройного насильства і домінують спільні пошуки реалізації загальних інтересів. Співробітництво – це не відсутність конфлікту, але «порядку» від його крайніх, кризових форм.

Міжнародні відносини – система економічних, політичних, соціальних, дипломатичних, правових, військових та культурних зв'язків та взаємодій, що виникають між суб'єктами світового співтовариства.

Міжнародна політика – політична діяльність суб'єктів міжнародної арени, спрямована на реалізацію спільних, часто загальнолюдських цілей, зокрема забезпечення загальної безпеки, охорони навколишнього середовища, подолання відсталості, злиднів, голоду, хвороб.

Міжнародний конфлікт – крайнє загострення суперечностей сторін, пов'язане із відмінностями їхнього становища, різницею політичних, економічних й інших інтересів.

Міжнародний порядок – це такий устрій міжнародних (насамперед міждержавних) відносин, який покликаний забезпечити основні потреби держав та інших інститутів, створити та підтримати умови їх існування, безпеки та розвитку. Є важливою складовою частиною світового порядку, має спільні з ним міжнародні економічні, науково-технічні, політичні, соціокультурні основи.

Міжнародний режим є сукупністю норм, правил, механізмів, установ, що забезпечують співпрацю в тій чи іншій сфері міжнародних відносин і закріплюють усталені правила взаємодії міжнародних акторів. Прикладом міжнародних режимів є діяльність ГАТТ/СОТ (щодо впорядкування міжнародної торгівлі) або режим нерозповсюдження ядерної зброї тощо.

Міжнародний тероризм – форма політичного екстремізму, застосування найжорстокіших методів насилля, включаючи і фізичне знищення людей, для досягнення певних цілей у міжнародних відносинах.

Мораль – система формальних, у вигляді правових приписів поглядів, уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським осудом та іманентним імперативом соціалізованого індивіда. Міжнародна мораль є цінністю соціальною, оскільки вона має місце, крім зовнішньої політики, в усіх сферах життя світової спільноти. Через такий широкий діапазон функціонування міжнародної моралі відбувається процес міжнародної соціалізації держав через систему цінностей і вираження їх інтересів. Зміст моральних норм залежить від реальних міжнародних відносин на конкретному відрізку часу і набутого морального досвіду міжнародного співтовариства в попередні історичні періоди.

Модель – у широкому розумінні – аналог, заміник деякого об'єкта-оригіналу (події, процесу, явища) іншим об'єктом, що за певних умов відображає властивості оригіналу.

Моделювання – процес дослідження реальних об'єктів шляхом побудови, вивчення й інтерпретації моделей.

М'яка сила (англ. «soft power») – форма зовнішньополітичної стратегії, що припускає здатність домагатися бажаних результатів на основі добровільної участі, симпатії і привабливості, на відміну від «жорсткої сили», яка має на увазі примус.

Національний інтерес – усвідомлення та фіксація у діяльності лідерів провідних потреб національної держави. Це система цілей і завдань зовнішньої політики держави. Згідно з ученням школи політичного реалізму, національні інтереси є причиною міжнародних відносин як таких.

Національна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави від зовнішніх та внутрішніх негараздів.

Об'єктом ТМВ можуть виступати будь-які соціальні відносини і потоки, які пересікають кордони та уникають єдиного державного контролю. Складовою частиною предметного поля ТМВ є теорії поясне-

ння міжнародних відносин, їх сутності та характерних особливостей і форм через різні терміни: політична влада, міжнародний режим, плюралізм суверенітетів, баланс сил, біполярність і мультиполярність, дипломатія, стратегія та ін.

Парадигма – у загальному значенні – теоретико-методологічна модель. Парадигма – сукупність філософських, загальнотеоретичних основ науки; система понять і уявлень, які властиві певному періодові розвитку науки, культури, цивілізації.

Прогнозування – процес визначення перспектив розвитку якогось явища, події, що ґрунтується на знанні закономірностей суспільного розвитку та взятті до уваги інформації про минулий і сучасний стан цього явища чи події. Прогноз – це висновок про майбутнє інформаційного процесу, що досліджується, на основі загальної тенденції його розвитку.

Реалізм – теоретично сформоване мистецтво управління державою у реальній політиці раннього нового періоду в Європі. Класичні реалісти вірять в людську природу політики, неореалісти зосереджуються на структурній частині державної системи – анархії, неокласичні реалісти вважають що це результат поєднання двох певних внутрішніх змінних. Реалісти не погоджуються з тим який вид дій повинні застосовувати держави для того, щоб керувати світовою політикою, поділяючись на дві категорії: оборонний реалізм і наступальний реалізм. Реалісти також стверджують, що реалістський підхід є видимим в історії політичної думки починаючи з античності, включаючи Фукідіда, Т. Гоббса та Н. Макіавеллі.

Світ-системна теорія (також світ-системний аналіз та світ-системна перспектива) – міждисциплінарний погляд на розвиток світової історії та світової економіки як на взаємодію центрів та периферії у відокремлених один від іншого світах-економіках. Підхід продовжує традиції історичного матеріалізму К. Маркса. Світ-системний аналіз спирається на інтеррегіональний та транснаціональний розподіл праці, який розділяє світ на країни центру, країни напівпериферії та країни периферії.

Сила як військова могутність відіграла важливе значення на ранніх етапах розвитку суспільства, проте в сучасному суспільстві визначальна роль відводиться моральній та матеріальній перевагам, що пояснюється взаємозалежністю політичної влади і багатства (як багатство створює політичну владу, так і сама влада створює багатство)» (Г. Моска). Р. Кохейн та Дж. Най визначають силу як «здатність суб'єкта змусити інших зробити щось, чого вони раніше не робили (і при цьому за прийнятною для діючої особи «ціною»).

Система міжнародних відносин представляє собою самодостатню та спроможну до саморегуляції систему (комплекс) взаємодії суб'єктів міжнародних відносин на рівні держав, міжнародних організацій та акторів недержавного рівня.

Стратегія – мистецтво керівництва суспільною боротьбою, загальний для очільника і деталізований в процесі управління план певної діяльності з ведення цієї боротьби, який є незмінним в своїй основі охоплює тривалий період, та направлений на досягнення головної, складної цілі.

Суб'єкти міжнародних відносин – людина, соціальна група, держава чи організація, яка, керуючись певними інтересами, бере участь у міжнародних політичних процесах чи впливає на них. До суб'єктів міжнародних відносин належать національні держави, міжнародні організації (як урядові так і неурядові), транснаціональні корпорації, окремі особи, релігійні чи національні об'єднання, які діють у багатьох країнах, національно-визвольні рухи, міжнародні терористичні організації.

Теорія – сукупність висновків, що відображає відносини і зв'язки між явищами реальності у вигляді інформаційної моделі. Теорією стає гіпотеза, що має відтворюване підтвердження явищ та механізмів і дозволяє спостерігачу прогнозувати наслідки дій чи зміни стану об'єкта спостережень. Теорія лежить в основі вчення.

Теорія міжнародних відносин – вивчення міжнародних відносин з теоретичної точки зору; ця наука намагається забезпечити концептуальну основу, на якій можна аналізувати міжнародні відносини.

Транснаціональна компанія (корпорація) (ТНК) – компанія (корпорація), що володіє виробничими підрозділами в декількох країнах. За іншими джерелами, визначення транснаціональної компанії звучить так: компанія, міжнародний бізнес якої є істотним.

Цивілізація – людська спільнота, яка впродовж певного періоду часу (процес зародження, розвиток, загибель чи перетворення цивілізації) має стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі (науці, технологіях, мистецтві тощо), спільні духовні цінності та ідеали, ментальність (світогляд).

Навчальне видання

А. О. Хмель

Теорія міжнародних відносин

*Методичні вказівки
до семінарських занять*

Випуск 279

Редактор *Р. Грубкіна*.

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк, фальцовально-палітурні роботи *С. Волинець, О. Мишалкіна*.

Підп. до друку 06.12.2019.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 3,48. Обл.-вид. арк. 2,71.

Тираж 6 пр. Зам. № 5875.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.